

CENOVÝ VÝVOJ, VÝVOJ PŘÍJMŮ A SPOTŘEBNÍCH VYDÁNÍ DOMÁCNOSTÍ V LETECH 2000 AŽ 2008

Úvod a metodická východiska

Již počtvrté se vrátila skupina autorů k problematice životní úrovně obyvatelstva a vypracovala analýzu, která tentokrát zahrnuje období na počátku nového století. Hlavním cílem je analyzovat příjmy a mzdy, ceny a spotřební výdaje a postihnout jejich základní tendence v období let 2000 až 2008. Analýza je zaměřena na nejpodstatnější ukazatele a jevy, které se dané problematiky týkají a vyplývá z možností daných podklady. Tentokrát se podařilo téměř ve všech kapitolách zadané období dodržet s minimálními výjimkami.

Kde to bylo možné byly analyzované údaje v nominálních hodnotách převedeny do hodnot reálných. K deflaci byly použity příslušné indexy spotřebitelských cen, resp. indexy životních nákladů.

Snahou bylo zachytit změny v makroekonomickém i mikroekonomickém průřezu. To znamená, že byl analyzován vývoj sledovaných ukazatelů podle metodiky národních účtů (Evropský systém účtů ESA 1995) i ostatních statistik vč. rodinných účtů, šetření Mikrocensus, Životní podmínky (SILC) a dalších. Pokud není u tabulek a grafů uvedeno jinak, jedná se v nich o údaje získané ze zdrojů Českého statistického úřadu.

V první kapitole je analyzován **disponibilní důchod sektoru domácností**. Sektor domácností zahrnuje jednotlivce a skupiny jednotlivců, kteří jsou spotřebiteli, výrobci výrobků a služeb pro vlastní konečnou spotřebu a drobné podnikatele (řemeslníky, zemědělce, soukromé lékaře, daňové poradce, advokáty apod.) produkující výrobky a služby pro trh. Tento souhrnný pohled nebylo možné v některých dalších kapitolách dodržet a níže o tom informujeme. Údaje v první kapitole vycházejí z ročních národních účtů v období 2000 až 2007 a předběžných národních účtů za rok 2008 za sektor domácností¹. Pro hodnocení některých ukazatelů byly užity i detailní roční podklady. Bilanční položky, tj. provozní přebytek, smíšený důchod, disponibilní důchod a úspory jsou uvedeny v hrubém pojetí, tj. včetně spotřeby fixního kapitálu.

Kapitola 2 se věnuje příjmům, jako jednomu ze základních činitelů ovlivňujících vývoj a strukturu spotřeby. Je členěna na následující podkapitoly:

Kapitola 2.1. se zaměřuje na průměrné mzdy. Údaje o mzdách zaměstnanců celkem a v odvětvovém třídění vycházejí z výkaznictví ČSÚ, v letech 2000 až 2007 z výsledků zpracování ročních statistických výkazů, v roce 2008 z výsledků zpracování čtvrtletních výkazů.

Evidenční počet zaměstnanců zahrnuje osoby v pracovním, služebním nebo členském poměru (kde součástí členství je též pracovní vztah) k zaměstnavateli (dále jen „pracovní poměr“). Nezahrnují se osoby vykonávající veřejné funkce (např. poslanci, senátoři, uvolnění členové zastupitelstev všech stupňů), soudci, ženy na mateřské dovolené, osoby na rodičovské dovolené (nepracují-li současně v pracovním poměru), učni, osoby pracující pro firmu na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr, zaměstnanci ekonomických subjektů statisticky nesledovaných. **Průměrný evidenční počet zaměstnanců přepočtený** je přepočtem průměrného evidenčního počtu zaměstnanců ve fyzických osobách podle délky jejich pracovních úvazků na zaměstnavatelem stanovenou (plnou) pracovní dobu.

Průměrná hrubá měsíční mzda představuje podíl mezd bez ostatních osobních nákladů připadající na jednoho zaměstnance evidenčního počtu za měsíc. Do mezd se zahrnují základní mzdy a platy, příplatky a doplátky ke mzdě nebo platu, odměny, náhrady mezd a platů, odměny za pracovní pohotovost a jiné složky mzdy nebo platu, které byly v daném období zaměstnancům zúčtovány k výplatě. Jedná se o hrubé mzdy, tj. před snížením o pojistné na všeobecné zdravotní pojištění a sociální zabezpečení, zálohové splátky daně z příjmů fyzických osob a další zákonné nebo se zaměstnancem dohodnuté srážky. **Průměrná hrubá měsíční mzda** zahrnuje údaje za všechny zaměstnance. Je uvedena **na přepočtené počty zaměstnanců**, zohledňuje tak délku pracovních úvazků zaměstnanců.

Strukturální mzdová statistika je kompilována ze dvou zdrojů: Informační systém o průměrném výdělku MPSV ČR zjišťuje mzdy jednotlivých zaměstnanců v podnikatelské sféře výběrovým způsobem, Informační systém o platu MF ČR plošně šetří platy zaměstnanců v nepodnikatelské sféře. Tato statistika má za cíl poskytovat co nejpodrobnější informace o mzdách zaměstnanců s použitím množství různých třídění, zejména podle zaměstnání.

¹ Zdroj: Internetová aplikace ročních národních účtů k 1. 10. 2009

Díky faktu, že se shromažďují data za jednotlivé zaměstnance, získáváme také pohled na mzdovou distribuci, tedy to, jak jsou mzdy mezi zaměstnanci rozprostřeny. Je hodnoceno rozdělení mezd podle věku, pohlaví, vzdělání a odvětví.

Měsíční mzda je tu vypočtena z celoroční mzdy poměřením s placenou dobou zaměstnance, tj. počtem měsíců, za které zaměstnanec mzdu skutečně pobíral, odečtena je doba nemocí či dalších neplacených nepřítomností v práci za daný rok. Vypočtená mzda tak co nejpřesněji vypovídá o srovnatelných mzdových úrovních v různých zaměstnáních (pracovních místech) při přesně zjištěném objemu placené doby. Takto vypočtená průměrná hrubá mzda není shodná s průměrnou mzdou zjišťovanou v podnikovém výkaznictví ČSÚ, kde je celkový objem mzdových prostředků poměřován evidenčním počtem zaměstnanců podniku, v němž jsou zahrnuti např. i zaměstnanci s neplacenou krátkodobou absencí.

Další rozdíly mezi mzdovou úrovní ve srovnání s jinými statistickými zdroji mohou plynout (kromě vlivu neplacených absencí a odlišného základního souboru šetření) z faktu, že do výsledků strukturální statistiky se nezahrnují zaměstnanci s týdenním úvazkem kratším než 30 hodin, nemluvě o tom, že výsledky za podnikatelskou sféru jsou ovlivněny výběrovou chybou. Strukturální mzdová šetření jsou každoročně prováděna až od roku 1996, ze staršího období lze čerpat z jednorázových zjišťování za roky 1984 a 1988.

Kapitola 2.2. se podrobněji zabývá pouze **sociálními příjmy domácností**. Ty tvoří důležitou součást příjmů obyvatelstva, a to zejména té jeho vrstvy, která je na ně z nejrůznějších důvodů odkázaná. Do celkových výdajů na sociální zabezpečení patří dále výdaje na aktivní politiku zaměstnanosti, sociální služby a dotace občanským a humanitárním organizacím. Sociální příjmy domácností vycházejí z číselných informací Ministerstva práce a sociálních věcí ČR a nezahrnují údaje za ozbrojené složky Ministerstva obrany ČR, Ministerstva vnitra ČR a Ministerstva spravedlnosti ČR.

Dávky sociálního zabezpečení zahrnují: nemocenské pojištění, důchodové pojištění, dávky státní sociální podpory a sociální péči.

Dávkový systém nemocenského pojištění tvoří následující čtyři dávky: nemocenské, podpora při ošetřování člena rodiny, peněžité pomoci v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.

V rámci **dávek důchodového pojištění** se poskytují důchody starobní, plně invalidní, částečné invalidní, vdovské a vdovecké, sirotčí.

Dávkový systém státní sociální podpory zabezpečuje adresnou pomoc rodinám s nezaopatřenými dětmi ve stanovených sociálních situacích, na jejíž řešení rodina vlastními silami a prostředky nestačí.

Dávky sociální péče jsou sociální dávky kterými zajišťuje stát pomoc občanům, jejichž životní potřeby nejsou dostatečně zabezpečeny příjmy z pracovní činnosti, dávkami důchodového nebo nemocenského zabezpečení, popřípadě jinými příjmy, a občanům, kteří ji potřebují vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nebo věku. Sociální péče zahrnuje zejména péči o občany těžce zdravotně postižené. V rámci sociální péče se poskytují peněžité dávky, věcné dávky a kulturní a rekreační péče (zejména jde o příspěvky na opatření zvláštních pomůcek, úpravu bytu, zakoupení, celkovou opravu a zvláštní úpravu motorového vozidla, provoz motorového vozidla, individuální dopravu, úhradu za užívání bezbariérového bytu a garáže, příspěvek úplně nebo prakticky nevidomým občanům, bezúročné půjčky zdravotně postiženým občanům aj.)

Životní minimum je minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. Životní minimum plní rozhodující úlohu při posuzování hmotné nouze i jako sociálně-ochranná veličina. Využívá se při zjišťování nároku na dávky pomoci v hmotné nouzi a na některé dávky státní sociální podpory, které zabezpečují adresnou pomoc rodinám s dětmi ve stanovených sociálních situacích a v případě sociálního příplatku tvoří i základ pro jeho výpočet.

Existenční minimum je minimální hranicí peněžních příjmů, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití. Existenční minimum nelze použít u nezaopatřeného dítěte, u poživatele starobního důchodu, u osoby plně invalidní a u osoby starší 65 let.

Kapitola 2.3. hodnotí vývoj příjmů domácností na základě výsledků šetření **Životní podmínky 2008**, které porovnává s výsledky posledního **Mikrocenzu z roku 2002**. Do tabulkové přílohy byly zařazeny výsledky všech do této doby publikovaných výsledků šetření Životní podmínky. Uvedené šetření bylo v ČR zavedeno po jejím vstupu do Evropské unie a je českou variantou celoevropského šetření Statistics on Income and Living conditions, známého spíše pod zkratkou EU-SILC. Je zaměřeno na zjišťování příjmů a životních podmínek v českých domácnostech a v plné míře nahradilo dříve realizovaná šetření o příjmech, tzv.

mikrocenzy. Šetření probíhá i v ostatních členských státech EU, má pro všechny zúčastněné státy společnou metodiku, jeho výhodou je tudíž vzájemná srovnatelnost v rámci Evropy. Na rozdíl od dřívějších mikrocenzů, které se zpravidla realizovaly v několikaletých intervalech, nové šetření probíhá každoročně a má i panelovou složku, jejíž výsledky nabízejí údaje o vývoji sledovaných ukazatelů u téže skupiny domácností. Byty, v nichž jsou domácnosti v rámci šetření navštěvovány, se vybírají náhodným dvoustupňovým výběrem, získané údaje se publikují přepočtené na celou populaci.

Demografické údaje a současná finanční situace odrážejí aktuální stav v okamžiku šetření, údaje o peněžních a naturálních příjmech se zjišťují za celý rok, výsledky šetření Životní podmínky tudíž zachycují příjmy za rok předcházející šetření. Výsledky Životní podmínky 2008 uvádějí příjmy domácností v roce 2007. Publikované údaje (s výjimkou údajů o míře chudoby, která se počítá za osoby) jsou za hospodařící domácnosti. Konstrukce **hospodařící domácnosti** je založena na prohlášení osob bydlících ve vybraném bytě, že spolu trvale žijí a společně hradí náklady na své potřeby.

Členění hospodařících domácností do jednotlivých skupin bylo odvozeno od postavení osoby v čele této domácnosti:

zaměstnanci - osoba v čele byla v pracovním nebo služebním poměru, příp. vykonávala funkci, do níž byla zvolena či jmenována;

samostatně činní - osoba v čele domácnosti se zabývala podnikáním nebo vykonávala nezávislé povolání v jakémkoliv oboru, včetně odvětví zemědělství, lesnictví a rybolovu;

důchodci bez pracujících členů - v čele domácnosti byl nepracující důchodce a také žádný z dalších členů domácnosti nepracoval;

nezaměstnaný - osoba v čele domácnosti byla vyznačena jako nezaměstnaná, jiné osoby v domácnosti mohly pracovat;

domácnosti celkem – reprezentují průměrnou domácnost v ČR.

Osoby ohrožené příjmovou chudobou - hodnocení míry ohrožení chudobou je založeno na tzv. Laekenských indikátorech, které se počítají za osoby a vyjadřují míru ohrožení chudobou pro různé skupiny osob seřazené podle demografických, příp. jiných charakteristik (věk, ekonomická aktivita, typ domácnosti, druh bytu apod.). Výpočet indikátorů je založen na porovnávání poměrného (ekvivalizovaného) příjmu připadajícího na 1 spotřební jednotku domácnosti s příjmem stanoveným jako hranice chudoby. Počet spotřebních jednotek v domácnosti je veličina odvozená z počtu členů domácnosti, u dětí se přihlíží také k věku. Při výpočtu spotřebních jednotek je počet členů každé domácnosti upraven podle vah jednotlivých osob - první dospělá osoba 1,0; další dospělé osoby 0,5; děti do 13 let včetně 0,3. Váhy jsou konstruovány na základě předpokladu, že v početnějších domácnostech dochází k tzv. úsporám z počtu (např. výdaje na bydlení) a že spotřeba dětí do 13 let a dalších dospělých osob v domácnosti je nižší než u první dospělé osoby. Počet spotřebních jednotek je tedy u vícečlenných domácností vždy nižší než počet členů. Poměrný příjem na spotřební jednotku, který je relevantní pro stanovení případného ohrožení peněžní chudobou, se vypočte jako podíl celkového čistého příjmu domácnosti a počtu jejích spotřebních jednotek. Osoby, jejichž poměrný příjem je nižší než republikový příjem stanovený pro daný rok jako hranice chudoby, jsou považovány za ohrožené chudobou. Ukazatel vychází při výpočtu pouze z příjmů domácností a nic nevypovídá např. o celkové majetkové situaci domácností. Je však prvním signálem možného propadu domácnosti do skutečné chudoby, se všemi důsledky, kdyby nepříznivá příjmová situace trvala déle. Proto se pro peněžní chudobu někdy používá termín „relativní chudoba“.

Údaje pro mezinárodní srovnání o míře ohrožení chudobou byly převzaty z databáze Eurostatu.

Koeficient příjmové nerovnosti (S80/S20 quintile share ratio) - podíl objemu příjmů připadajících na 20 % osob s nejvyššími příjmy na spotřební jednotku EU (5. kvintil) k objemu příjmů připadajících na 20 % osob s nejnižšími příjmy na tuto spotřební jednotku (1. kvintil). Vyšší hodnota koeficientu znamená vyšší diferenciaci příjmů.

Gini koeficient – počítá se z celého souboru osob, kde jsou osoby uspořádány vzestupně podle výše peněžního příjmu na spotřební jednotku EU. Vyjadřuje vztah mezi kumulativním podílem počtu osob a kumulativním podílem jejich příjmů. Pohybuje se od 0 do 1, přičemž vyšší hodnota značí větší nerovnost v příjmech, většinou se uvádí v procentech.

Údaje ve **třetí kapitole** byly zpracovány na základě **šetření statistiky rodinných účtů (SRÚ)**, které sleduje hospodaření soukromých domácností, poskytuje informace o výši jejich vydání a struktuře spotřeby.

Složení zpravodajského souboru SRÚ se operativně mění tak, aby aktuálně postihovalo posun základních atributů domácností (jejich složení, ekonomickou aktivitu, úroveň příjmů apod.). Jednotkou výběru a zpravodajskou jednotkou je domácnost, tzn. soubor osob společně bydlících a společně hospodařících. Výběr domácností (zpravodajů) statistiky rodinných účtů se provádí záměrným kvótním výběrem.

Do roku 2005 byly výběrovými znaky sociální skupina domácnosti (která se určovala podle sociální příslušnosti osoby stojící v čele domácnosti) a čistý peněžní příjem na osobu. Třetím výběrovým znakem byl počet nezaopatřených dětí (u domácností ekonomicky aktivních osob) nebo počet členů a pohlaví (u domácností důchodců bez aktivních členů).

Od roku 2006 je základním výběrovým znakem ekonomická aktivita a postavení osoby v čele domácnosti. Domácnosti s ekonomicky aktivní osobou v čele se třídí podle jejího postavení v zaměstnání, u domácností zaměstnanců i podle jejího vzdělání. Domácnosti s ekonomicky neaktivní osobou v čele se v dalším stupni člení v závislosti na tom, zda je některý z dalších členů domácnosti ekonomicky aktivní, příp. zda je v čele domácnosti důchodce.

Pro 3 nejvýznamnější skupiny domácností se používají ještě další výběrová kritéria, a to:

- čistý peněžní příjem na 1 člena domácnosti a počet nezaopatřených dětí pro domácnosti zaměstnanců a domácnosti osob samostatně výdělečně činných.
- důchod na 1 člena domácnosti a počet členů (u jednočlenných domácností také pohlaví osoby) pro domácnosti důchodců bez ekonomicky aktivních členů.

Výběrový znak velikost obce a druh domu se týká všech skupin domácností. Samostatné kvóty podle velikosti obce a druhu domu jsou předepsány pro výše uvedené nejvýznamnější skupiny domácností, zatímco zbývající skupiny se pro tento výběrový znak slučují do jedné kategorie.

Čisté peněžní příjmy a čistá peněžní vydání jsou celkové peněžní příjmy resp. vydání, od kterých jsou odečteny částky na zdravotní a sociální pojištění a zálohy na daň z příjmů. Nezahrnují také vybrané úspory, přijaté bezhotovostní půjčky, úvěry a výpůjčky resp. vklady, splacené bezhotovostní půjčky, úvěry a půjčky soukromým osobám. Čistý peněžní příjem je jedním z výběrových znaků, jeho vývoj je tak přirozeně dopředu stanoven, a proto je ho nutno chápat jako doplňkovou informaci.

Výsledky za **domácnosti celkem** zahrnují výsledky za všechny domácnosti základního souboru. Do roku 2005 nebyly ve výběru zastoupeny určité typy domácností s nižší četností výskytu (např. domácnosti nezaměstnaných, důchodců s ekonomicky aktivními členy apod.). Odhad průměrné domácnosti zpravodajského souboru se získával převážením podle sociálních skupin (na základě struktury domácností zjištěné v mikrocensu), které odstranilo disproporci v zastoupení jednotlivých sociálních skupin v souboru. Od roku 2006 výběr zahrnuje všechny typy domácností zastoupené v populaci, přičemž je zredukován počet důchodců bez ekonomicky aktivních členů. Při zpracování se tato disproporce eliminuje převážením, takže podíl jednotlivých skupin domácností odpovídá jejich skutečnému zastoupení v populaci.

Domácnosti zaměstnanců jsou domácnosti v čele s osobou v pracovním nebo služebním poměru, příp. vykonávající funkci, do níž byla zvolena či jmenována.

Domácnosti důchodců bez ekonomicky aktivních členů jsou domácnosti s osobou v čele pobírající jakýkoliv druh důchodu kromě sirotčího, která nepracuje buď vůbec nebo má její pracovní činnost pouze omezený rozsah; tato omezující podmínka platí i pro ostatní členy domácnosti.

Pro členění podle výše příjmů byly domácnosti uspořádány podle výše čistého peněžního příjmu na osobu, pak rozděleny do deseti stejně velkých skupin (decilů) a za tyto skupiny pak byly zpracovány samostatné výsledky.

Ve **čtvrté kapitole** jsou analyzovány **spotřebitelské ceny zboží a služeb** v letech 2000 až 2008. Vývoj spotřebitelských cen je sledován na spotřebních koších, které obsahují výběr konkrétních výrobků a služeb, tzv. cenových reprezentantů, které se nejvíc podílejí na spotřebě obyvatelstva. Váhy reprezentantů jsou získávány z údajů statistiky rodinných účtů a národních účtů a jsou vždy v rozmezí zhruba 5 let revidovány. Současně dochází i k obměně výběru cenových reprezentantů a ke změně základního období pro výpočet indexů. Úhrnný a skupinové indexy jsou počítány na stálých vahách podle vzorce Laspeyrese.

V období 2000 až 2008 byly indexy spotřebitelských cen počítány postupně na třech spotřebních koších, a to v roce 2000 na struktuře spotřeby obyvatelstva v roce 1993, v letech 2001 až 2006 na struktuře spotřeby roku 1999 a od roku 2007 až dosud na struktuře spotřeby roku 2005. Pro navázání časových řad byly

změřením určitého období (prosinec 2000 a prosinec 2006) na starém i novém koši získány koeficienty (můstky) pro přepočet indexů na úroveň posledního platného koše.

Kromě indexu spotřebitelských cen (za domácnosti celkem), kde váhy vycházejí ze struktury průměrných výdajů všech domácností, byly do roku 2008 počítány i indexy spotřebitelských cen (životních nákladů) za domácnosti zaměstnanců, domácnosti důchodců, domácnosti s dětmi v nízkém příjmovém pásmu a za domácnosti žijící v Praze. Od roku 2009 jsou počítány pouze indexy spotřebitelských cen za domácnosti celkem, za domácnosti důchodců a domácnosti žijící v Praze. Výběr reprezentantů ve spotřebních koších je pro všechny typy indexů shodný, avšak váhy jednotlivých položek vycházejí ze struktury výdajů příslušné skupiny domácností a tudíž jsou rozdílné.

Harmonizované indexy spotřebitelských cen (dále HICP) vznikly jako reakce na potřebu vytvořit srovnatelné indexy spotřebitelských cen členských států Evropské unie (EU). Pro tento účel byla Eurostatem vydána řada nařízení a doporučení týkající se sběru dat, stanovení vah, kvalitativního očištění, vlastního výpočtu apod.. Většina těchto technických aspektů se používá i v národních indexech. Hlavní rozdíl mezi národním indexem spotřebitelských cen ČR (dále CPI) a HICP spočívá ve stanovení váhového systému. Ve váhách pro výpočet CPI jsou zahrnuty výdaje rezidentů na území ČR, váhy HICP zahrnují kromě výdajů rezidentů i výdaje nerezidentů na území ČR. Pro výpočet CPI jsou používány stálé váhy po dobu cca 5 let. Výpočet HICP je založen na řetězování s každoroční obměnou vah. Ve výpočtu HICP není na rozdíl od CPI zahrnuto hypotetické nájemné.

V **poslední kapitole** jsou analyzovány základní regionální aspekty všech témat uvedených v předchozích kapitolách. Míra podrobnosti jejich sledování je závislá na dostupnosti a kvalitě dat v příslušném územním třídění. Základní jednotkou pro sledování vývoje disparit jsou kraje (tj. vyšší územně samosprávné celky), kterých je 14 a vznikly k 1. lednu 2000². Podle klasifikace NUTS (La Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques), která je základním systematickým nástrojem pro potřeby regionální statistiky v Evropské unii, mají kraje označení NUTS 3.

V případech nedostupnosti odpovídajících dat na úrovni NUTS 3 jsou některá data publikována alespoň podle oblastí (tj. sdružených krajů či oblastí soudržnosti), kterých je 8 (podle klasifikace NUTS mají oblasti označení NUTS 2). Ve výjimečných případech je regionální pohled zredukován na pouhé porovnání Prahy a ČR, (indexy spotřebitelských cen). Domníváme se, že i při tomto hrubším pohledu je možné vysledovat základní charakteristiky regionálních disparit. Není-li k dispozici srovnatelná časová řada, jsou prezentována alespoň data za poslední dostupný rok. U důležitých témat s relativně dobrou kvalitou regionálních dat (příjmy a výdaje obyvatel) je naopak územní pohled rozšířen i o neadministrativní územní celky (velikostní skupiny obcí), poskytující jiný méně tradiční pohled na regionální rozdíly.

V poslední části regionální kapitoly jsou analyzovány spotřebitelské ceny v hl. m. Praze. Průměrné ceny reprezentantů vstupující do výpočtu indexů za pražské domácnosti jsou shodné s průměrnými cenami zjištěnými v hl. m. Praze pro výpočet indexů spotřebitelských cen za ČR s výjimkou reprezentantů lázeňská péče, vstupenka na lyžařský vlek, ubytování v hotelích, penzionu, chatě, v internátě a vysokoškolské koleji, stravování ve vysokoškolské menze, poplatek za přijímací řízení na vysokou školu, školné na vyšší odborné škole, školné na soukromé vysoké škole, u kterých jsou do výpočtu přebírány průměrné spotřebitelské ceny za ČR.

Podrobnější pohled na územní diferenciaci některých jevů poskytují přílohové kartogramy, kde jsou zobrazena data i za okresy, které dříve měly označení NUTS 4, nyní se podle aktualizované klasifikace CZ-NUTS označují jako LAU 1 (Local administrative units). Drobné změny v územním vymezení okresů (k 1.1.2007) nepovažujeme pro účely této analýzy za důležité (data na této úrovni jsou tedy prezentována v území platném v daném roce).

Významnou součástí analýzy je rozsáhlá **tabulková příloha**, která dokumentuje vývoj ve sledovaném období s výjimkami uvedenými výše. Časové řady v tomto rozsahu jsou souhrnně publikovány poprvé a umožní uživatelům provádět další podrobnější srovnání. V **grafické příloze** jsou uvedeny ilustrativní kartogramy umožňující jednak detailnější územní pohled až na úroveň okresů, případně jednoduchou korelaci mezi zobrazovanými ukazateli.

Pokud není u grafů a tabulek uvedeno jinak, jedná se o data zpracovaná z podkladů ČSÚ. Poslední údaje použité v analýze jsou z 30. října 2009.

² Ke stejnému datu byly kraje zařazeny do nově ustavené klasifikace CZ-NUTS. Svou samosprávnou činnost však zahájily až k 1.1.2001.